

Förläng vallens liggtid med skötsel och eftersådd!

Skötsel av vall och betesmark innebär att man börjar hjälpså vallen redan första vallåret *innan* vallväxterna går ut och luckor uppstår och att man sedan gör det varje år! Med Pneumaticstar kan såväl betesmark som slåtter- och betesvallar hållas täta och produktiva i decennier.

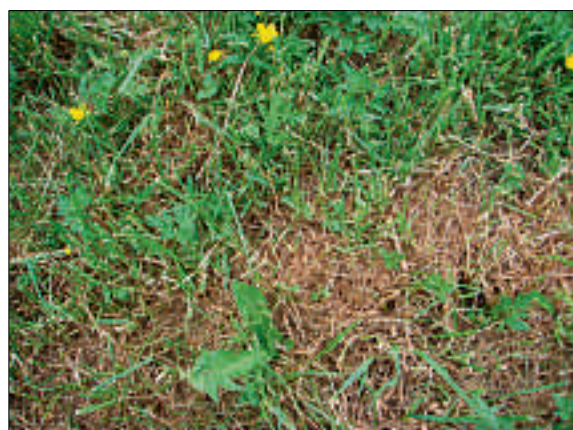
Det är dyrt att vart tredje år bryta upp vallen och etablera en ny och det är dyrt att bärga små och näringsfattiga skördar eller att inte ha tillgängligt bete av hög kvalitet nära mjölkkanläggningen.

Vallen är basen i foderstaten

De pressade villkoren för mjölk- och köttproduktion ökar vikten av både mycket och näringsrikt grovfoder. Ökande priser på kraftfoder gör det lönsamt att ta en större del av energi och proteinbehovet från vallen. Större djurbesättningar med större ladugårdar som upptar åkermark och kravet på utomhusvistelse 2-4 månader om året ökar behovet av ständigt produktiva beten. I en bristsituation är det enklare att köpa in kraftfoder än grovfoder. Det gäller att förlänga vallens liggtid och öka foderkvaliteten. En tät vall utan luckor minskar graden av föroreningar i fodret och en bra och anpassad blandning av klöver och gräsarter påverkar inte bara fodermängden utan också kvaliteten uttryckt i energi- och råproteinhalt.

Att hålla i minnet

Vallen måste vara bra dränerad och pH-värdet högt för att öka baljväxternas förmåga att fixera kväve. Förutom årsmån och lokala förutsättningar har sättet vallen sköts stor betydelse för resultatet. Eventuella fel i skötseln är viktiga att hålla i minnet och ständigt förbättra. Vid ensilageskörd är det ytterst viktigt att inte klippa lägre än 6 cm, att använda vassa knivar och att pickup och strängläggare inte tar i marken. Även val av utsäde är viktigt. Billigt och mindervärdigt utsäde som inte testats för grobarhet och renhet kan vara förödande och i slutändan en dyr lösning när flera sorter inte grott och de som grott inte orkar konkurrera ut ogräsen som kanske till och med fanns med i blandningen. Endast ett testat och ogräsfritt utsäde med hög grobarhet och vinterhårdiga sorter klarar den svåra etableringsfasen.

Många snitt minskar andelen högväxande övergräs som hundäxing, ängsvingel och timotej och gynnar undergräs som ängsgröe, rödsvingel, krypven, vitgröe och vitklöver. Hög snittfrekvens leder till utarmning av övergräsen och då undergräsen inte kan fylla platsen efter övergräsen måste dessa ersättas genom eftersådd varje eller vartannat år.

Vårda vallen

Från Jordbruksverket sägs det att "Längre än tre år ska inte vallen ligga. Dels för att klövern går ut (kvävefixeringen avtar) och dels för att andelen ogräs blir större ju äldre vallen blir".

Ogräset kommer inte för att vallen blir äldre! Ogräset kommer för att delar av vallen gått ut så att den blivit gles och/eller för att den förstörts pga. isbränna eller trampskador. Luckorna gynnar ogräset! Från Jordbruksverket föreslås problemet löst genom att bryta vallen vart tredje år, men erfarenheter från bla. Finland visar att med målriktad skötsel och eftersådd kan vallarna hållas täta och produktiva i årtal.

Första steget mot bra vallar är att fastställa om vallen är i toppform, i bra skick med möjlighet att förbättras eller i dåligt eller uselt skick och behöver läggas om. Är vallen gles? Finns det mycket luckor? Finns det mycket ogräs, mossa, fjolårsförna, plantrester och sorkhögar? Svaren på frågorna avgör vilken eller vilka åtgärder som måste vidtas. Är vallen i bra skick så att det räcker med årlig skötsel eller måste den renoveras eller, i värsta fall, brytas och anläggas på nytt?

Årlig skötsel av vall

Finns det mycket luckor på våren måste dessa omedelbart slutas genom hjälpsådd med snabbväxande gräs som exempelvis rajgräs och hundäxing. Finns det vid denna tidpunkt god markfukt och vallen inte slutar sig för snabbt kan eftersådd för att återföra utgångna vallarter göras samtidigt. Finns däremot risk för torka bör den egentliga eftersådden senareläggas. Frösåddens ABC är tillgång på fukt, ljus och värme. Om vallen gödslas kraftigt och påbörjar sin tillväxt tidigt på våren är eftersådd av skuggkänsliga småfrön säkrast fram mot hösten. Långsamt växande arter som klöver skall dock eftersås på våren, senast efter en tidig första skörd.

Gödsla på våren med flyt- eller svämgödsel eller med ca 100 kg mineralgödsel/ha. Gödslingen skall ske vid stråskjutning när de axbildande processerna startar och spridas i en fin slöja. Efter 2-5 dagar, vid början av bestockningsfasen skall gödseln myllas genom harvning med Grass-Manager eller Pneumaticstar, vilket samtidigt stimulerar grässets bestockning. Harvningen syresätter jorden, gynnar mineraliseringen och ökar effekten av gödseln samtidigt som sork- och gödselhögar jämnas. Att jämna sorkhögar är viktigt för att inte behöva öka snitthöjden för att undvika att jorden skall smutsa ned fodret med smörsyrejämsning som följd vid ensileringen.

Är det ännu kyligt och fuktigt efter behandlingen vill gräset bre ut sig och sluta mindre luckor i beståndet, men om vallen har drabbats av isbränna och trampskador eller om luckorna är små, men många (mer än 10% handstora luckor) måste harvningen kombineras med hjälpsådd av snabbväxande gräs som rajgräs och hundäxing. Hundäxing bestockar sig snabbt och kompenserar bra för luckor, men etablerar sig sakta. Rajgräs etablerar sig snabbt och är aggressivt med kraftig bestockning, men hämmar

ogräset sämre än hundäxing då den beskuggar mindre. Även utrymmet mellan gräsplantorna måste fyllas för att inte ogräs skall kunna etablera sig där. Ett tät bestånd utan luckor ger hög avkastning med bra kvalitet och är säkraste skyddet mot att ogräs etablerar sig i vallen. Erfarenheter har visat att på välskötta vallar kan kemisk bekämpning minskas eller helt uteslutas samtidigt som de hålls produktiva i decennier.

Långfingerharvens tre första pinnrader jämnar ut eventuella sork- och gödselhögar samtidigt som de luckrar upp jorden och skapar öppningar mellan plantorna i den etablerade vallen. De tre följande pinnrader skakar ned utsädet i vallbotten och myllar fröet.

På humusrika mull- och mossjordar kan det som avslutning på vårskötseln vara bra att trycka ned uppfrost gräs med en profilvält av cambridge-typ för att återskapa jordkontakten.

Eftersådd, för att återföra utgångna sorter i vallblandningen, kan göras direkt efter 1:a, 2:dra eller t.o.m. sista ensilageskörden på sensommaren när markfukten är säker till följd av regn eller dagg och effekten av vårgödslingen avtagit. Vid denna tidpunkt är den gamla vallens tillväxt långsam; det finns nu både ljus och fukt för att småfröiga sorter som inte tål beskuggning och uttorkning skall kunna etablera sig bra. Den ökade mullhalten till följd av vallodlingen och klimatförändringarna som har gjort höstarna längre, varmare och fuktigare ökar också möjligheten för sen eftersådd.

Försök hos Svalöf Weibull har visat att avkastningen sjunker med 10-20% per vallår när inte vallen eftersås. Fördelen med eftersådd är att naturligt utgångna vallplantor målriktat kan ersättas, men endast det som fattas och som ger hög avkastning med bra foderkvalitet bör ersättas. Med kunskap om arternas egenskaper och anspråk är det möjligt att trimma vallarnas sortsammansättning i riktning mot ännu högre kvalitet och avkastning.

Det är i detta skede även möjligt att med eftersådden ändra vallsammansättningen från slåttervall till betesvall med insådd av vitklöver och ängsgröe och från betes- till slåttervall med insådd av timotej, rajgräs och rödklöver. Vallen behöver inte brytas och läggas om.

Renovering av vall

Finns det så mycket plantrester och fjolårsförna att harven sätter igen sig innebär det att vallen är alldeles för tunn för att kunna motstå ogräs och ge annat än usel skörd. Mossa, fjolårsförna, ogräs och snömögel måste krattas ut och sedan forslas bort så att inte ogräset börjar gro igen vid nästa regn. Att inte göra detta är att sticka huvudet i sanden och blunda för problemet att vallen faktiskt är i mycket dåligt skick! Gräset växer igenom skräpet, men är gles och foderkvaliteten är undermålig.

Misslyckad förstaårsvall i Skåne 2009. Vid etableringen på våren 2008 kom 20 mm regn och sedan inget förrän på hösten. Gräset började växa, men de småfröiga arterna dog ut och vallen blev därför mycket gles och full av visset gräs på våren. Småfröigt utsäde bör sås på sensommaren när marken är fuktig.

Efter utharvning av skräpet skall samma procedur som vid den årliga skötseln av vall göras, men vid renovering av vallen är sådd av hundäxing och/eller rajgräs ett måste för att hindra att ogräset tar över. Med god gödsling ger rajgräset bra avkastning och hög foderkvalitet, men är inte särskild vinterhärdigt. Åtgärden bör därför avslutas med eftersådd av utgångna arter strax efter en av ensilageskördarna för att därigenom styra vallsammansättningen mot ett varaktigt och mångsidigt plantbestånd anpassat för ensilage resp. bete. Lyckas det, att med denna andra insats återskapa stabila förhållanden är saneringen klar och vallen skall häfter skötas så som vall i bra skick skall skötas och eftersås varje eller vart annat år.

Omläggning av vallen

Är vallen så risig att renovering är meningslös (mindre än 50% vallväxter kvar) rekommenderas att i stället lägga om och göra insådd på nytt. Alternativt kan vallen bearbetas med GRASS-STAR som är en vallfräs med pneumatisk frösåmaskin. Att bearbeta vallen med vallfräs i stället för att plöja erbjuder även möjlighet för vallbrott på stenbundna åkrar där det inte är möjligt att plöja.

Sammanfattning

På våren: Harva för att mylla gödsel, dra ut ogräs, öka bestockningen luckra upp ytan så att jorden syresätts och hjälpså med rajgräs ifall det finns mycket luckor i vallen. Efterså om det finns fukt, annars vänta till efter någon av skördarna.

Efter en av ensilageskördarna:

Efterså varje år även om vallen är bra för att ersätta naturligt utgångna vallplantor. Trimma vallen mot ännu högre avkastning!

Vinsten vid att varje eller vartannat år sköta och efterså vallen enligt dessa rekommendationer är uppenbara. Minskad eller ingen jordbearbetning alls för nyetablering och därmed ingen skörde-minskning första och sista året i varje 3-års cykel. Förbättrad markstruktur och mångdubblad ligg tid för vallarna. Rent foder med hög energi- och råproteinhalt.

Vinsten i kronor visar denna beräkning från Österrike:

Vinst vid skötsel av vall med 15% luckor	
avkastningsmål 80 dt TS/ha	
energihalt 6,0 MJ/kg TS; 15% förlust = 7.200 MJ/ha	
proteinhalt 180 g/kg TS; 15% förlust = 216 kg/ha	
proteinförlust ersatt med sojakross:	
216 kg : 40 kg/100 kg soja =	540 kg/ha
540 kg soja á 3,90 Sek =	2.106 Sek/ha
energiförlust ersatt med vete:	
7.200 MJ/ha - 4.000 MJ/ha (i sojan) =	3.200 MJ
3.200 MJ : 700 MJ/ 100 kg vete =	457 kg/ha
457 kg vete á 1,38 Sek =	630 Sek/ha
Total kostnad för skördeminskningen:	2.736 Sek/ha
Kostnad för skötsel med Pneumaticstar:	
arbets hastighet 8-10 km/h = upp till 6 ha/h	
med avdrag för vändning och påfyllning: 4 ha/h	
Pneumaticstar	408 Sek/ha
Traktor & förare	306 Sek/ha
Utsäde 8 kg/ha á 32 kr/kg	256 Sek/ha
Total skötselkostnad:	970 Sek/ha
Vinst vid skötsel av vallen:	1.766 Sek/ha

Med 15% luckor, skräppa (1 planta/m²) eller andra värdelösa arter i vallen och inga andra förekommande skadeverkningar medräknade blir energiförlusten 0,9 MJ NEL/kg TS och förlusten av råprotein 27 g/kg TS. Ersatt med soja och vete blir det en förlust på 2.736 kr/ha och år. Kostnaden för att istället sköta och efterså vallen är 970 kr/ha och år, vilket genererar en vinst på 1.766 kr/ha - vid bara 15% luckor i vallen!

Genomsnittet av vallar visar sig oftast innehålla minst 30% luckor eller andra mindervärdiga gräsarter per hektar och skörde förlusten är då 5.472 kr/ha medan kostnaderna för skötsel och hjälpsådd är oförändrat 970 kr/ha.

Vinst 4.502 kr/ha och år!!

Källa för beräkningarna: Amt für Landwirtschaft und Forsten, Pfarrkirchen, Österrike - Christian Brunner
Källa för soja- och vetepriserna: Lantmännen 2009
Eurokurs 08 2009: 10,2165 Sek (omräkning av skötselkostnader)

Övriga källor samt mer läsning om vall: Grünlandverbesserung – Landwirtschaftskammer f. O.Ö. 1997, Dipl. Ing. Peter Frühwirth
Die Wiesen clever verbessern: Nur das säen, was fehlt und auch Ertrag bringt – Landwirtschaftskammer 2009, Dipl. Ing. Johann Humer
Vall i ekologisk produktion, Jordbruksinformation 1, 2008, Hans Bovin och Thorsten Rahbek Pedersen
Klöver och gräs i vallen – Fakta Jordbruk 10/2001, Nilla Nilsson-Linde
Odling och skötsel av betesvallar – Svensk Mjök 2003

Einböck GmbH & CoKG
Schatzdorf 7
A-4751 Dorf / Pram
www.einboeck.at

Kontakt för Norden:
Bill Alsted
tel +46 (0)707 490 100
b.alsted@einboeck.at

Einböck